

महाराष्ट्र शासन
पर्यावरण व वातावरणीय बदल विभाग
शासन निर्णय, क्रमांक मावअ २०२४/ प्र.क्र. २४/ तां.क.१
मादाम कामा मार्ग, हुतात्मा राजगुरू चौक
मंत्रालय, मुंबई ४०००३२
दिनांक : १३ जून, २०२५

- वाचा :** (१) शासन निर्णय, पर्यावरण व वातावरणीय बदल विभाग क्रमांक अभियान-२०२०/
प्र. क्र.१३४/ तां.क.१, दिनांक १४ ऑक्टोबर, २०२०
(२) शासन निर्णय, पर्यावरण व वातावरणीय बदल विभाग क्रमांक अभियान-२०२१/
प्र. क्र.१६/ तां.क.१, दिनांक २१ जानेवारी, २०२१
(३) शासन निर्णय, पर्यावरण व वातावरणीय बदल विभाग क्रमांक मावआ-२०२१/
प्र. क्र.७५/ तां.क.१, दिनांक २२ डिसेंबर, २०२१
(४) शासन निर्णय, पर्यावरण व वातावरणीय बदल विभाग क्रमांक मावआ-२०२२/
प्र. क्र.१०८/ तां.क.१, दिनांक ०७ नोव्हेंबर, २०२२
(५) शासन निर्णय, पर्यावरण व वातावरणीय बदल विभाग क्रमांक मावआ-२०२३/
प्र. क्र.८३/ तां.क.१, दिनांक २७ सप्टेंबर, २०२३
(६) शासन निर्णय, पर्यावरण व वातावरणीय बदल विभाग क्रमांक मावआ-२०२४/
प्र. क्र.२४/ तां.क.१, दिनांक ०४ सप्टेंबर, २०२४

प्रस्तावना:

पर्यावरणातील वातावरणीय बदलाचे महत्व लक्षात घेता, पर्यावरण विभागाचा “पर्यावरण व वातावरणीय बदल विभाग” असा नामबदल करण्यात आला आहे. निसर्गाशी असलेली कटिबद्धता निश्चित करण्यासाठी पृथ्वी, वायू, जल, अग्नी, आणि आकाश या निसर्गाशी संबंधित पंचतत्त्वावर पर्यावरण व वातावरणीय बदल विभाग कार्य करीत आहे.

२. पर्यावरणाचे जतन, संवर्धन व संरक्षण करण्यासाठी “माझी वसुंधरा (माय अर्थ)” हा अभिनव उपक्रम विभागाने हाती घेतला आहे. जो निसर्गाच्या “पंचमहाभूतां” पाचही घटकांवर लक्ष केंद्रित करतो. त्यात भूमी (जमीन), जल (पाणी), वायू (हवा), अग्नी (ऊर्जा), आकाश (जनजागृती) यांचा समावेश आहे. या उपक्रमातून वातावरणीय बदल आणि पर्यावरणाच्या समस्यांबद्दल नागरिकांना जागरूक करून पर्यावरणाच्या सुधारणेप्रती प्रयत्न करण्यात येतात.

३. माझी वसुंधरा अभियान:

३.१ पृथ्वी, वायू, जल, अग्नी, आणि आकाश या निसर्गाशी संबंधित पंचतत्त्वांवर आधारित “माझी वसुंधरा अभियान” राज्यामध्ये दिनांक २ ऑक्टोबर, २०२० पासून राबविण्यात येत आहे. या अभियानांतर्गत नागरी स्थानिक स्वराज्य संस्था व ग्राम पंचायती या स्थानिक संस्थां मार्फत पर्यावरणाचे संरक्षण व संवर्धन करणाऱ्या योजना प्रभावीपणे व मिशन मोड पद्धतीने राबविण्यासाठी दरवर्षी स्पर्धा घेण्यात येते.

३.२ निसर्गाच्या पंचतत्वावर आधारित पर्यावरणाचे संरक्षण व संवर्धन करणाऱ्या विविध शासकीय योजना / कार्यक्रम / उपाय योजना एकत्रित करून त्या प्रभावीपणे व मिशन मोड पद्धतीने राबविण्यासाठी इंडिकेटर स्वरूपात असलेली टूलकिट तयार करून स्थानिक स्वराज्य संस्थांना दिली जाते. ज्यामध्ये त्यांनी केलेल्या कामाचे मुल्यमापन करण्यासाठी गुण ठेवण्यात येतात. या टूलकिटनुसार विविध उपाययोजना स्थानिक संस्थांमध्ये एप्रिल ते मार्च या एक वर्षाच्या कालावधीत राबवावयाच्या आहेत.

३.३ माझी वसुंधरा अभियानात सहभागी सर्व स्थानिक संस्थांनी एप्रिल ते मार्च या कालावधीत माझी वसुंधरा अभियानांतर्गत केलेल्या कामाची माहिती एम.आय.एस. स्वरूपात माझी वसुंधरा अभियानाच्या वेब पोर्टलवर भरावयाची आहे. त्यानंतर, स्थानिक संस्थांनी भरलेल्या एम.आय.एस. चे डेस्कटॉप मुल्यमापन त्रयस्त यंत्रणेमार्फत करण्यात येते.

३.४ डेस्कटॉप मुल्यमापनात गुणानुक्रमे उच्चतम कामगिरी करणाऱ्या स्थानिक संस्थांचे क्षेत्रीय मुल्यमापन त्रयस्त यंत्रणे मार्फत संबंधित स्थानिक संस्थेमध्ये प्रत्यक्ष भेट देवून करण्यात येते.

३.५ डेस्कटॉप मुल्यमापन व क्षेत्रीय मुल्यमापन यामध्ये प्राप्त होणाऱ्या एकूण गुणांच्या आधारे उच्चतम कामगिरी करणाऱ्या स्थानिक संस्थांची विजेते म्हणून निवड करून या स्थानिक संस्थांचा सन्मान जागतीक पर्यावरण दिनी म्हणजे दिनांक ५ जून रोजी करण्यात येतो.

४. **माझी वसुंधरा अभियान १.०, २.०, ३.०, ४.० व ५.० ची अंमलबजावणी:**

४.१ **माझी वसुंधरा अभियान १.०** या अभियानाच्या पहिल्या वर्षात (२०२०-२१) राज्यामधील ६८६ स्थानिक स्वराज्य संस्थांनी (अमृत शहरे ४३, नगरपरिषदा २२२, नगरपंचायती १३० व ग्रामपंचायती २९१) सहभाग घेतला होता. माझी वसुंधरा अभियान १.० मध्ये (१) अमृत, (२) नगर परिषद, (३) नगर पंचायत, (४) ग्राम पंचायत असे ०४ गट ठेवण्यात आले होते. या अभियानात निसर्गाशी संबंधित पंचतत्वावर स्थानिक स्वराज्य संस्थांनी केलेल्या कामांचे मुल्यमापन करण्यासाठी १,५०० गुण ठेवण्यात आले होते. या अभियानाचा कालावधी २ ऑक्टोबर, २०२० ते दिनांक ३१ मार्च २०२१ असा होता. या अभियानात सर्वोत्तम कामगिरी करणाऱ्या विजेत्यांचा सन्मान दिनांक ५ जून, २०२१ रोजी माझी वसुंधरा अभियान ऑनलाईन सन्मान सोहळ्यात करण्यात आला.

४.२ **माझी वसुंधरा अभियान २.०** मध्ये माझी वसुंधरा १.० पेक्षा ५ पट जास्त म्हणजेच एकूण ११,९६८ (४०६ नागरी, ११,५६२ ग्राम पंचायती) एवढ्या स्थानिक स्वराज्य संस्थांनी नोंदणी करून सहभाग घेतला होता. माझी वसुंधरा अभियान २.० मध्ये (१) अमृत, (२) नगर परिषद, (३) नगर पंचायत, (४) ग्राम पंचायत ०१ व (५) ग्राम पंचायत ०२ असे ०५ गट ठेवण्यात आले होते. या अभियानात निसर्गाशी संबंधित पंचतत्वावर स्थानिक स्वराज्य संस्थांनी केलेल्या कामांचे मुल्यमापन करण्यासाठी, अमृत गट- ६,००० तर अमृत गट वगळून इतर गटासाठी ५,५०० गुण ठेवण्यात आले होते. हे अभियान दिनांक १६ एप्रिल २०२१ पासून ३१ मार्च २०२२ या कालावधी मध्ये राबविण्यात आले होते. या अभियानात विजेत्यांचा सन्मान दिनांक ५ जून, २०२२ रोजी आयोजित माझी वसुंधरा अभियान सन्मान सोहळ्यात करण्यात आला.

४.३ माझी वसुंधरा अभियान ३.० मध्ये एकूण १६,८२४ (माझी वसुंधरा २.० पेक्षा ४,८५६ ने अधिक) (४११ नागरी, १६,४१३ ग्राम पंचायती) स्थानिक स्वराज्य संस्थांनी सहभाग घेतला होता. माझी वसुंधरा अभियान ३.० मध्ये मोठ्या प्रमाणात स्थानिक संस्थांनी सहभाग घेतल्याने लोकसंख्येच्या प्रमाणात एकूण ११ गट करण्यात आले होते. या अभियानात निसर्गाशी संबंधित पंचतत्वांवर स्थानिक स्वराज्य संस्थांनी केलेल्या कामांचे मुल्यमापन करण्यासाठी] अमृत गट- ७,६०० तर, अमृत गट वगळून इतर गटासाठी ७,५०० गुण ठेवण्यात आले होते. माझी वसुंधरा अभियान ३.० चा कालावधी १ एप्रिल २०२२ ते ३१ मार्च २०२३ पर्यंत होता. या अभियानात विजेत्यांचा सन्मान दिनांक ५ जून, २०२३ रोजी आयोजित माझी वसुंधरा अभियान सन्मान सोहळ्यात करण्यात आला.

४.४ माझी वसुंधरा अभियान ४.० मध्ये एकूण २२,६३२ (माझी वसुंधरा ३.० पेक्षा ५८०८ ने अधिक) (४१४ नागरी, २२,२१८ ग्राम पंचायती) स्थानिक स्वराज्य संस्थांनी सहभाग घेतला होता. माझी वसुंधरा अभियान ४.० मध्ये मोठ्या प्रमाणात स्थानिक संस्थांनी सहभाग घेतल्याने लोकसंख्येच्या प्रमाणात एकूण १२ गट करण्यात आले होते. या अभियानात निसर्गाशी संबंधित पंचतत्वांवर स्थानिक स्वराज्य संस्थांनी केलेल्या कामांचे मुल्यमापन करण्यासाठी, अमृत गट-८, ३०० , अमृत गट वगळून इतर नागरी संस्थांसाठी ८,१०० तर, ग्राम पंचायतींसाठी ८,२०० गुण ठेवण्यात आले होते. माझी वसुंधरा अभियान ४.० चा कालावधी १ एप्रिल २०२३ ते ३१ मार्च २०२४ असा होता. परंतु, लोकसभेच्या सार्वत्रिक निवडणूकीमुळे हा कालावधी दिनांक ३१ मे, २०२४ पर्यंत वाढविण्यात आला होता. माझी वसुंधरा अभियान ४.० चा निकाल दिनांक २७ सप्टेंबर २०२४ रोजी जाहिर करण्यात आला आहे.

४.५ माझी वसुंधरा अभियान ५.० मध्ये राज्यातील सर्व म्हणजे एकूण २८,३१७ (४२२ नागरी, २७,८९५ ग्राम पंचायती) स्थानिक स्वराज्य संस्थांनी सहभाग घेतला होता. माझी वसुंधरा अभियान ५.० मध्ये मोठ्या प्रमाणात स्थानिक संस्थांनी सहभाग घेतल्याने लोकसंख्येच्या प्रमाणात एकूण १४ गट करण्यात आले होते. या अभियानात निसर्गाशी संबंधित पंचतत्वांवर स्थानिक स्वराज्य संस्थांनी केलेल्या कामांचे मुल्यमापन करण्यासाठी, अमृत गट- १५,४००, अमृत गट वगळून इतर नागरी संस्थांसाठी १४,९०० तर, ग्राम पंचायतींसाठी १४,००० गुण ठेवण्यात आले होते. माझी वसुंधरा अभियान ५.० चा कालावधी १ जून, २०२४ ते ३१ मार्च २०२५ असा होता. स्थानिक स्वराज्य संस्थांनी या कालावधीत केलेल्या कामाचे डेस्कटॉप मुल्यमापन व फिल्ड मुल्यमापन करण्याची कार्यवाही सुरू आहे.

५. माझी वसुंधरा अभियानांतर्गत स्थानिक संस्थांनी पर्यावरणाचे संरक्षण व संवर्धन करणाऱ्या विविध योजनांची मागील वर्षामधील प्रभावीपणे अंमलबजावणी केल्यामुळे झालेली फलनिष्पत्ती विचारात घेवून स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या काही प्रतिनिधींशी व या क्षेत्रात काम करणाऱ्या काही स्वयंसेवी संस्थांशी चर्चा करून “माझी वसुंधरा अभियान ६.०” ची प्रारूप टूलकिट तयार करण्यात आली आहे. सदर प्रारूप टूलकिटचे विमोचन मा. मंत्री, पर्यावरण व वातावरणीय बदल महोदयांच्या हस्ते “जागतिक पर्यावरण दिनी” दिनांक ५ जून, २०२५ रोजी करण्यात आले आहे. त्यानुसार, माझी वसुंधरा अभियान

६.० हे राज्यामधील स्थानिक स्वराज्य संस्थांमध्ये राबविण्यास मान्यता देण्याची बाब शासनाच्या विचाराधीन होती.

शासन निर्णय :

प्रस्तावनेत नमूद केलेल्या बाबींचा विचार करून, पृथ्वी, वायू, जल, अग्नी, आणि आकाश या सर्वांशी संबंधित पंचतत्वांवर आधारित “माझी वसुंधरा अभियान ६.०” हे राज्यातील माझी वसुंधरा अभियानांतर्गत नोंदणी केलेल्या सर्व म्हणजे २८,३१७ स्थानिक स्वराज्य संस्थांमध्ये (नागरी स्थानिक स्वराज्य संस्था ४२२ व ग्राम पंचायती- २७,८९५) राबविण्यास शासन मान्यता देत आहे.

२. तसेच, “माझी वसुंधरा अभियान ६.०” करिता स्थानिक स्वराज्य संस्थांचे लोकसंख्या निहाय खालील प्रमाणे गट करून त्यानुसार स्पर्धेची अंमलबजावणी करण्यासही शासन मान्यता देत आहे.

अ.क्र.	लोकसंख्या निहाय गट		समाविष्ट स्थानिक संस्थांची संख्या
(अ)	नागरी स्थानिक स्वराज्य संस्था : ४२२		
(०१)	अमृत शहरे	१० लक्ष पेक्षा अधिक लोकसंख्या	१०
(०२)	(४३)	३ लक्ष पेक्षा अधिक परंतु १० लक्ष पेक्षा कमी लोकसंख्या	१७
(०३)		१ लक्ष पेक्षा अधिक परंतु ३ लक्ष पेक्षा कमी लोकसंख्या	१६
(०४)	नगरपरिषद व	४० हजार पेक्षा अधिक परंतु १ लक्ष पेक्षा कमी लोकसंख्या	७७
(०५)	नगर पंचायत	२५ हजार पेक्षा अधिक परंतु ४० हजार पेक्षा कमी लोकसंख्या	८८
(०६)	(३७५)	१५ हजार पेक्षा अधिक परंतु २५ हजार पेक्षा कमी लोकसंख्या	१०१
(०७)		१५ हजार पेक्षा कमी लोकसंख्या	११३
(ब)	ग्रामीण स्थानिक स्वराज्य संस्था : २७,८९५		
(०८)	ग्राम	१० हजार पेक्षा अधिक लोकसंख्या	३३६
(०९)	पंचायती	५ हजार पेक्षा अधिक व १० हजार पेक्षा कमी लोकसंख्या	१,३८३
(१०)		३ हजार पेक्षा अधिक व ५ हजार पेक्षा कमी लोकसंख्या	३,२३१
(११)		२ हजार पेक्षा अधिक व ३ हजार पेक्षा कमी लोकसंख्या	५,२१३
(१२)		१.५ हजार पेक्षा जास्त व २ हजार पेक्षा कमी लोकसंख्या	४,९००
(१३)		१ हजार पेक्षा जास्त व १.५ हजार पेक्षा कमी लोकसंख्या	६,८१३
(१४)		१ हजार पेक्षा कमी लोकसंख्या	६,०१९

३. माझी वसुंधरा अभियान ६.० अंतर्गत स्थानिक स्वराज्य संस्थांनी पृथ्वी, वायू, जल, अग्नी, आणि आकाश या निसर्गाशी संबंधित पंचतत्वांवर केलेल्या कामांचे मुल्यमापन करण्यासाठी विविध इंडिकेटर असलेली प्रारूप टूलकिट (नागरी व ग्रामीण साठी स्वतंत्र) स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या काही प्रतिनिधींशी व या क्षेत्रात काम करणाऱ्या काही स्वयंसेवी संस्थांशी चर्चा करून तयार करण्यात आली असून, सदर नागरी व ग्रामीण स्थानिक स्वराज्य संस्थांसाठीची प्रारूप टूलकिट अनुक्रमे परिशिष्ट-१ व परिशिष्ट-२ म्हणून या शासन निर्णया सोबत जोडली आहे. या प्रारूप टूलकिट मध्ये गुणांचे सविस्तर वितरण व मुल्यांकन या बाबतची कार्यपद्धती दर्शविली आहे.

४. सदर प्रारूप टूलकिटच्या अनुषंगाने काही सूचना / अभिप्राय असल्यास त्या दिनांक १५ जुलै, २०२५ पर्यंत पाठविण्यात याव्यात. प्राप्त होणाऱ्या सूचनांचा विचार करून प्रारूप टूलकिट अंतीम करण्यात येईल.

५. माझी वसुंधरा अभियान ६.० च्या प्रारूप टूलकिट नुसार, स्थानिक स्वराज्य संस्थांनी पृथ्वी, वायू, जल, अग्नी, आणि आकाश या निसर्गाशी संबंधित पंचतत्वांवर केलेल्या कामांचे मुल्यमापन करण्यासाठी खाली दिलेल्या विगतवारीनुसार अमृत गटासाठी १५,१२५ व अमृत गट वगळून इतर नागरी संस्थांच्या गटांसाठी १४,६२५ तर ग्राम पंचायतींसाठी १३,६२५ गुण ठेवण्यात आले आहेत.

विषय / गुण	भूमी / Earth	वायू / Air	जल / water	अग्नी / Energy	आकाश / Enhancement	Early Bird*
नागरी स्थानिक संस्था (अमृत) (१५,१२५)	४,३७५	३,८२५	१,७२५	१,७००	३,३००	२००
नागरी स्थानिक संस्था (अमृत वगळून) (१४,६२५)	४,३७५	३,३२५	१,७२५	१,७००	३,३००	२००
ग्राम पंचायती (१३,६२५)	४,०७५	२,५००	१,७५०	१,८००	३,३००	२००

६. माझी वसुंधरा अभियानांतर्गत नागरी व ग्रामीण स्थानिक संस्थांमध्ये राबवावयाच्या पंचतत्वांमधील उपरोक्त विविध इंडिकेटर अंतर्गत उपक्रमांचा विस्तृत तपशील व त्यासाठीच्या गुणांचे सविस्तर वितरण खालील तक्त्यात नमूद केले आहे. तर, मुल्यांकना बाबतची सविस्तर कार्यपद्धती प्रारूप टूलकिट मध्ये देण्यात आली आहे.

अ.क्र.	निर्देशक (अभियान काळातील कार्यवाहीसाठीच्या बाबी)	गुण	
		नागरी	ग्रामीण
१	भूमी		
	हरित आच्छादन आणि जैवविविधता		
(१)	वृक्ष योजना : किमान ३३% हरित आच्छादन प्राप्त करण्यासाठीची योजना	२००	--
(२)	माझी वसुंधरा अभियाना दरम्यान लावलेली आणि जगलेली एकूण झाडे	१५००	१५००
(३)	नवीन हरित क्षेत्रांचा विकास व देखभाल	३००	३००
(४)	महाराष्ट्र (नागरी क्षेत्र) झाडांचे संरक्षण व जतन अधिनियम, १९७५ ची अंमलबजावणी	१५०	
(५)	जिओ-टॅगिंगसह वृक्षगणना - तयारी आणि प्रकाशन	१२५	१२५
(६)	रोपवाटिकांची निर्मिती	१००	१००
(७)	लोकजैवविविधता नोंदवही (PBR) तयार करणे.	१५०	१५०
(८)	बीज संकलन केंद्र	१५०	१५०
(९)	वातावरण अनुकूल शेती	--	२५०
	हरित आच्छादन आणि जैवविविधता-एकूण	२६७५	२५७५

अ.क्र.	निर्देशक (अभियान काळातील कार्यवाहीसाठीच्या बाबी)	गुण	
		नागरी	ग्रामीण
	घनकचरा व्यवस्थापन		
(१)	घनकचरा व्यवस्थापन: निर्मितीच्या ठिकाणी विलगीकरण आणि संकलन	२५०	२५०
(२)	ओल्या कचऱ्यावर प्रक्रिया	३५०	३५०
(३)	सुक्या कचऱ्यावर प्रक्रिया/विल्हेवाट	२५०	२००
(४)	जुन्या साठलेल्या कचऱ्यावर (Legacy Waste) शास्त्रोक्त प्रक्रिया	१००	१००
(५)	प्लास्टिक कचरा व्यवस्थापन (सिंगल यूज प्लास्टिकवर (SUP) बंदी)	३५०	३००
(६)	जैव-वैद्यकीय (बायो-मेडिकल) कचरा व्यवस्थापन	१००	१००
(७)	ई-कचरा व्यवस्थापन	१००	१००
(८)	स्वच्छतेचा दर्जा	२००	१००
	घनकचरा व्यवस्थापन-एकूण	१७००	१५००
	भूमी-एकूण	४,३७५	४,०७५
२.	वायू		
(१)	वायु गुणवत्ता परिक्षण - पर्यावरण, वने आणि वातावरणीय बदल मंत्रालय (MoEF&CC) किंवा NABL मान्यताप्राप्त प्रयोगशाळेद्वारे	६००	२००
	वायू प्रदूषण कमी करणे		
(२)	फटाक्यांवर बंदी घालण्याकरिता पुढाकार	१७५	१७५
(३)	नागरिकांमध्ये चांगल्या सवयींना प्रोत्साहन- सायकलिंग ट्रॅकची निर्मिती आणि पादचारी मार्ग	१२५	--
(३)	कृषी कचरा व्यवस्थापन	--	३००
(४)	बांधकाम व पाडकाम कचऱ्याचे व्यवस्थापन	३००	३००
(५)	गॅस कनेक्शन	--	२००
	इलेक्ट्रिक वाहन धोरणाची प्रभावी अंमलबजावणी		
(६)	इलेक्ट्रिक वाहन (EV) धोरण : इलेक्ट्रिक वाहनांची संख्या	१०००	५००
(७)	इलेक्ट्रिक वाहन चार्जिंग स्टेशनची संख्या	६००	३००
(८)	ध्वनी प्रदूषण कमी करणे	१७५	१७५

अ.क्र.	निर्देशक (अभियान काळातील कार्यवाहीसाठीच्या बाबी)	गुण	
		नागरी	ग्रामीण
(९)	वातावरणीय बदल आणि आपत्ती व्यवस्थापनाची तयारी	३५०	३५०
(१०)	वातावरणीय कृती नियोजन (फक्त अमृत गटासाठी)	५००	-
	वायू-एकूण अमृत गटासाठी	३,८२५	
	वायू-एकूण (अमृत गट वगळून इतर गटांसाठी)	३,३२५	२,५००
३.	जल		
(१)	जल संसाधन संवर्धन आणि पुनरुज्जीवन	३००	४००
	जल संवर्धन		
(२)	सार्वजनिक इमारतींवर पावसाच्या पाण्याचे संधारण (रेन वॉटर हार्वेस्टिंग)	२५०	२००
(३)	भूजल पूनर्भरण	२२५	२५०
	पाण्याचे नुकसान मोजणे आणि गुणवत्तेचे निरीक्षण करणे		
(४)	जल लेखापरीक्षण	३००	१५०
(५)	जल गुणवत्ता निरीक्षण	१००	-
(६)	पाणी पुरवठा यंत्रणेतील पाण्याचे मोजमाप	१००	१००
(७)	सांडपाणी प्रक्रिया व प्रक्रिया करण्यात आलेल्या पाण्याचा पुनर्वापर	१५०	--
(८)	पाणीपुरवठा सांडपाण्याचे नियोजन	-	२५०
(९)	शाश्वत सणांचा प्रचार	२००	२००
(१०)	जलचर परिसंस्थेचे संवर्धन	१००	१००
(११)	पंचायत प्रगती निर्देशांक	-	१००
	जल-एकूण	१,७२५	१,७५०
४.	अग्नी		
(१)	नुतनीकरणयोग्य ऊर्जा स्रोत आणि निव्वळ शून्य कार्बन उत्सर्जनाबाबत प्रसार व प्रचार	४००	४००
	कार्बन उत्सर्जन कमी असलेल्या उर्जा स्रोतांचा अवलंब		
(२)	हरित पथदिवे	२००	२००
(३)	सार्वजनिक आणि खाजगी इमारतींवर सौर उर्जा प्रकल्प बसविणे	५००	५००
(४)	हरीत इमारती	३००	--
(४)	अक्षय ऊर्जेचे स्रोत म्हणून बायोगॅस संयंत्रे	--	३००
(५)	सार्वजनिक इमारतींचे ऊर्जा लेखापरीक्षण	२००	--

अ.क्र.	निर्देशक (अभियान काळातील कार्यवाहीसाठीच्या बाबी)	गुण	
		नागरी	ग्रामीण
(५)	सोलार (सौर) पंप	--	२००
(६)	नैसर्गिक उर्जा कार्यक्षम इमारत रचना (Passive Building Design)	१००	-
(७)	विकेंद्रित सौर उर्जा संयंत्रे	-	२००
	अग्नी-एकूण	१,७००	१,८००
५.	आकाश		
	सुधारणा		
(१)	ई-प्लेज (#Epledge) नोंदणी आणि पूर्तता	६००	६००
(२)	सोशल मिडियाचा वापर करून माझी वसुंधरा अभियानाची जनजागृती करणे	४००	४००
(३)	स्पर्धा आणि जनजागृती उपक्रमांद्वारे माझी वसुंधरा अभियानाची जनजागृती करणे	४००	४००
(४)	तरुणांचा सहभाग आणि पर्यावरण दूतांची निवड	३००	३००
(५)	सार्वजनिक ठिकाणी माझी वसुंधरा तत्वे दर्शवणाऱ्या बाबींच्या माध्यमातून प्रचार आणि प्रसिध्दी	८००	८००
(६)	बचत गटांचा सहभाग	१००	१००
(७)	पर्यायी निधी मिळवण्याचे मार्ग : सीएसआर, सामुदायिक सहभाग व इतर	२००	२००
(८)	निसर्ग पर्यटन	१००	१००
	शिक्षण		
(९)	पर्यावरण सेवा योजनेत शाळांचा सहभाग	२००	२००
(१०)	महाराष्ट्र युथ फॉर क्लायमेट ॲक्शन (MYCA) उपक्रमाद्वारे हवामान बदलाबाबत तरुणांमध्ये जागरूकता	२००	२००
	आकाश- एकूण	३,३००	३,३००
	भूमी, वायू, जल, अग्नी, आकाश एकूण (अमृत गटाकरिता)	१४,९२५	
	भूमी, वायू, जल, अग्नी, आकाश एकूण (अमृत गट वगळता इतर नागरी स्थानिक संस्थांसाठी)	१४,४२५	
	भूमी, वायू, जल, अग्नी, आकाश एकूण ग्रामपंचायती करिता		१३,४२५
	दिनांक १ ते ५ एप्रिल, २०२६ या कालावधीत MIS सादर केल्यास अर्ली बर्डचे गुण	२००	२००

अ.क्र.	निर्देशक (अभियान काळातील कार्यवाहीसाठीच्या बाबी)	गुण	
		नागरी	ग्रामीण
	भूमी, वायू, जल, अग्नी, आकाश व अली बर्ड मिळून एकूण (अमृत गटाकरिता)	१५,१२५	-
	भूमी, वायू, जल, अग्नी, आकाश व अली बर्ड मिळून एकूण (अमृत गट वगळता इतर नागरी स्थानिक संस्थांसाठी)	१४,६२५	-
	भूमी, वायू, जल, अग्नी, आकाश व अली बर्ड मिळून एकूण ग्रामपंचायती करिता	-	१३,६२५

७. स्थानिक स्वराज्य संस्थांमध्ये सदर अभियान प्रभावीपणे राबविण्याची जबाबदारी संबंधित आयुक्त, महानगरपालिका, मुख्याधिकारी, नगरपरिषद/ नगरपंचायत व ग्रामसेवक / ग्राम विकास अधिकारी, ग्रामपंचायत यांची राहिल. तर, जिल्ह्याच्या नागरी स्थानिक स्वराज्य संस्थांचे प्रमुख म्हणून संबंधित जिल्ह्याचे जिल्हाधिकारी, जिल्ह्याच्या ग्रामीण संस्थांचे प्रमुख म्हणून संबंधित जिल्हा परिषदांचे मुख्य कार्यकारी अधिकारी व संबंधित महसूली विभागाचे प्रमुख म्हणून विभागीय आयुक्त यांनी त्यांचे विभागातील / जिल्ह्यातील स्थानिक संस्थांना प्रोत्साहन देवून त्यांच्याकडून सदर अभियानात उच्चतम कामगिरी करून घेण्याची जबाबदारी सोपविण्यात येत आहे.

८. सदर अभियानाचा कालावधी दिनांक १ एप्रिल, २०२५ ते दिनांक ३१ मार्च, २०२६ असा राहिल. या अभियानांतर्गत स्थानिक स्वराज्य संस्थांनी केलेल्या कामाचे डेस्कटॉप मुल्यमापन दिनांक ६ एप्रिल, २०२६ ते दिनांक ३० एप्रिल, २०२६ या कालावधीत करण्यात येईल व डेस्कटॉप मुल्यमापनात यशस्वी ठरलेल्या स्थानिक स्वराज्य संस्थांचे फिल्ड मुल्यमापन दिनांक २ मे, २०२६ ते २५ मे, २०२६ या कालावधीत त्रयस्त यंत्रणांमार्फत करण्यात येईल व त्याचा निकाल जागतिक पर्यावरण दिनी म्हणजे दिनांक ५ जून, २०२६ रोजी जाहिर करून बक्षिस वितरण करण्याचे प्रस्तावित आहे.

९. सदर शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध करण्यात आला असून त्याचा सांकेतांक २०२५०६१३१३२२५६१४०४ असा आहे. हा आदेश डिजिटल स्वाक्षरीने साक्षांकित करून काढण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने.

SHAHEEN SHOUKAT
JAMADAR

Digitally signed by SHAHEEN SHOUKAT JAMADAR
DN: CN = SHAHEEN SHOUKAT JAMADAR, C = IN, S
= Maharashtra, O = GOVERNMENT OF
MAHARASHTRA, OU = ENVIRONMENT AND
CLIMATE CHANGE DEPARTMENT
Date: 2025.06.13 13:25:29 +05'30'

(शाहीन शौ. जमादार)

कक्ष अधिकारी, महाराष्ट्र शासन

प्रति :

- १) मा. मुख्यमंत्री यांचे अपर मुख्य सचिव, मंत्रालय, मुंबई, ४०००३२
- २) मा. उप मुख्यमंत्री (नगर विकास), यांचे सचिव, मंत्रालय, मुंबई, ४०००३२
- ३) मा. उप मुख्यमंत्री (वित्त व नियोजन), यांचे सचिव, मंत्रालय, मुंबई, ४०००३२
- ४) मा. मंत्री, पर्यावरण व वातावरणीय बदल यांचे खाजगी सचिव, मंत्रालय, मुंबई, ४०००३२
- ५) मा. मंत्री, ग्राम विकास, यांचे खाजगी सचिव, मंत्रालय, मुंबई
- ६) मा. मुख्य सचिव, महाराष्ट्र राज्य, मंत्रालय, मुंबई

- ७) अपर मुख्य सचिव / प्रधान सचिव / सचिव, सर्व मंत्रालयीन विभाग, मंत्रालय, मुंबई
- ८) अपर मुख्य सचिव, ग्राम विकास व पंचायत राज विभाग विभाग, मुंबई
- ९) प्रधान सचिव, (नवि-२) नगर विकास विभाग, मंत्रालय, मुंबई-३२
- १०) सचिव, पर्यावरण व वातावरणीय बदल विभाग, मंत्रालय, मुंबई-३२
- ११) अध्यक्ष, महाराष्ट्र प्रदुषण नियंत्रण मंडळ, मुंबई
- १२) विभागीय आयुक्त (सर्व)
- १३) आयुक्त, तथा संचालक, नगरपरिषद प्रशासन संचालनालय, मुंबई
- १४) जिल्हाधिकारी (सर्व)
- १५) आयुक्त, सर्व महानगरपालिका
- १६) सदस्य सचिव, महाराष्ट्र प्रदुषण नियंत्रण मंडळ, मुंबई
- १७) मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद (सर्व)
- १८) राज्य अभियान संचालक, स्वच्छ महाराष्ट्र अभियान (नागरी) मुंबई
- १९) सह आयुक्त / उप आयुक्त, नगरपालिका शाखा, विभागीय आयुक्त कार्यालय (सर्व)
- २०) सह आयुक्त / उप आयुक्त, नगरपालिका शाखा, जिल्हाधिकारी कार्यालय (सर्व)
- २१) गट विकास अधिकारी, पंचायत समिती (सर्व)
- २२) मुख्याधिकारी, नगरपरिषदा / नगरपंचायती (सर्व)
- २३) ग्रामसेवक, ग्रामपंचायत (सर्व)
- २४) निवडनस्ती,